

Verkenning percepties en ervaringen maatschappelijke organisaties

Door: Redactie WvF

16-09-2025

(Social) impact Bericht

Het maatschappelijk middenveld speelt een belangrijke rol in het beschermen van mensenrechten en de democratische rechtsstaat. Maatschappelijke organisaties behartigen publieke belangen, monitoren overheidsmaatregelen, mobiliseren burgerparticipatie en zorgen ervoor dat verschillende stemmen worden gehoord. De laatste decennia zijn er internationaal verschillende tendensen waar te nemen die de ruimte voor het maatschappelijk middenveld onder druk zetten. Er is echter weinig bekend over de percepties en ervaringen van maatschappelijke organisaties in Nederland. Het College voor de Rechten van de Mens vroeg daarom het Verwey-Jonker Instituut onderzoek te doen onder maatschappelijke organisaties. Hoe ervaren zij de ruimte voor het maatschappelijk middenveld in Nederland?

Dit rapport biedt inzichten op basis van een literatuurstudie en een *mixed method* onderzoek waarvoor een vragenlijst is afgenomen onder 133 maatschappelijke organisaties en focusgroepen zijn gehouden met 18 organisaties. De deelnemende organisaties verschillen in grootte, werkgebied en de thema's en doelgroepen waar zij zich op richten. Ondanks deze variatie in de deelnemende organisaties, is enige voorzichtigheid geboden in het generaliseren van de resultaten, omdat dit onderzoek geen volledig representatief beeld van de ervaringen van alle maatschappelijke organisaties kan bieden. Wel geeft dit onderzoek een indicatief beeld van de ervaren ontwikkelingen en knelpunten die binnen het maatschappelijk middenveld in Nederland spelen.

Onder druk

De deelnemende maatschappelijke organisaties schetsen een overwegend negatief beeld van de ontwikkeling in de maatschappelijke ruimte in Nederland. Een groot deel ervaart dat hun ruimte om te opereren en invloed uit te oefenen onder druk staat. Een kleine meerderheid is negatief gestemd over de huidige situatie in Nederland. Onder een zeer groot deel leeft het gevoel dat de omstandigheden voor het maatschappelijk middenveld verslechteren. De deelnemende organisaties zijn met name negatief over het huidige politieke klimaat en ervaren een verslechtering van het politieke klimaat in de laatste jaren. Daarnaast is men relatief negatief over de financiële mogelijkheden.

Maatschappelijk middenveld

Het maatschappelijk middenveld kan je zien als de verzameling van organisaties en individuen die zich inzetten voor de samenleving. Deze organisaties kunnen actief zijn op verschillende terreinen zoals ontwikkeling, mensenrechten, vrouwen, kinderen, vakbondsrechten, beroepsethiek en beroepsbelangen, sociale zorg, milieu en wijkactiviteiten. Het maatschappelijk middenveld komt op voor de belangen van hun achterban, bijvoorbeeld bij de overheid, en kunnen tegenwicht bieden aan beslissingen van de overheid. Zij vormt daarmee de laag tussen de staat, het bedrijfsleven en huishoudens, waar burgers zich organiseren, debatteren en actie ondernemen.

Organisaties die internationaal opereren, zijn negatiever gestemd over de ruimte voor het maatschappelijk middenveld (en de inperking daarvan). Ook organisaties die zich inzetten voor burgerrechten en vrijheden, en voor internationale samenwerking en ontwikkeling zijn negatiever over de veranderende ruimte voor het maatschappelijk middenveld. Op het gebied van financiering blijkt dat kleinere organisaties dit vaker als slecht ervaren en vooral internationaal opererende organisaties ervaren een achteruitgang in de financiële omstandigheden.

Inperking

Deze resultaten zijn in lijn met beschreven trends in de literatuur, waarin gesproken wordt van een krimpend maatschappelijk middenveld. In de gesprekken spreken de maatschappelijke organisaties van een structurele verharding en negatieve toon jegens het middenveld. Sommige organisaties uitten zorgen over het gebrek aan publiek bewustzijn over het belang van tegenspraak in een democratische rechtsstaat. Ook zijn er zorgen over de vruchtbare bodem die er nationaal en internationaal lijkt te zijn voor verdere inperking van het maatschappelijk middenveld.

Het rapport brengt de ervaringen van maatschappelijke organisaties in kaart op het gebied van financiering, veranderende wet- en regelgeving, mogelijkheden voor participatie in politiek en beleid, en ervaren veiligheid van het werkklimaat. Zo ervaart een deel van de organisaties meer belemmeringen door wet- en regelgeving. Een deel van de organisaties geeft aan dat hun kritische inbreng op overheidsbeleid minder gewaardeerd lijkt te worden. Daarnaast heeft een aanzienlijk deel van de deelnemende organisaties in de afgelopen twee jaar externe druk ervaren om hun doelstellingen of werkwijze te wijzigen, vooral afkomstig van politici en negatieve online reacties.

Aanbevelingen

De gesproken organisaties pleiten onder meer voor een sterkere erkenning van de waarde en positie van het maatschappelijk middenveld als een essentiële partner in een democratische rechtsstaat. Meer samenwerking en een open dialoog met de overheid, evenals financiële steun en bescherming vanuit de overheid, worden als belangrijk beschouwd voor de versterking van de maatschappelijke ruimte in Nederland.

Zie ook [Maatschappelijk middenveld in nederland staat onder druk](#).

